262300 ـ پرسش‌هایی دربارهٔ نجاست و پاک‌سازی آن

سوال

چگونه می‌توانم نجاست را به شکل صحیح بشویم؟ لطفاً موارد زیر را توضیح دهید:

۱. پاک کردن نجاست از روی سطح صاف و غیر متخلخل در مقایسه با مواد متخلخل (شنیده‌ام که روی سطح صاف نیازی به استفاده از آب نیست). همچنین چند بار باید با آب شسته شود؟

۲. چگونه می‌توانیم تشک‌ها، بالش‌ها و تمام مواد ضخیم را پاک کنیم؟

۳. ادرار یا نجاست غیر قابل رؤیت روی لباس چند بار باید شسته شود؟ همچنین، آیا باید آن‌ها را فشار داد یا شستن زیر آب به همان مقدار کافی است؟

۴. شنیده‌ام که می‌توان لباس را در ظرفی پر از آب غوطه‌ور کرد که حجم آن ۳ برابر حجم ادرار باشد (مثلاً اگر ادرار ۱۰۰ میلی‌لیتر باشد، می‌توان آن ناحیه را در ۳۰۰ میلی‌لیتر آب غوطه‌ور کرد بدون اینکه نیاز به فشار دادن باشد). یا اگر لباس را در وان حمام بگذاریم، نجاست بر آب اثر نمی‌گذارد؛ آیا این درست است؟ اگر درست است، دربارهٔ نجاست غیر قابل رؤیتی که نمی‌توانیم ببینیم چطور؟

۵. آیا ماشین‌های لباسشویی برای از بین بردن نجاست مناسب هستند، حتی اگر دور شست‌وشو ۳ بار نباشد؟ لباس‌ها بدون هیچ اثری از نجاست خارج می‌شوند.

۶. این پرسش کمی مرتبط است؛ آیا می‌توانم از شوینده‌ها استفاده کنم اگر ندانم محصولات حیوانیِ به کار رفته در آن‌ها حرام است؟ آیا این کار تمام لباس‌ها را نجس می‌کند (به‌ویژه اگر شوینده‌ها از محصولات حیوانی استفاده کنند)؟ یا اینکه تمام شوینده‌ها حلال هستند چون ویژگی‌های فیزیکی حیوان را ندارند [و تغییر ماهیت داده‌اند]؟ با پوزش برای پرسش‌های زیاد، اما من همه جا جست‌وجو کردم و نتوانستم پاسخی بیابم. جزاکم الله خیرا.

پاسخ مفصل

الحمدلله.

نخست:

اشیای صاف و صیقلی بنا بر قول راجح پاک کردن آن‌ها با مسح کردن جایز است، و این قول مالک و ابوحنیفه است؛ زیرا مِلاک، از بین بردن عین نجاست است.

کاسانی رحمه الله در «بدائع الصنائع» (۱/۸۵) می‌گوید:

«اگر نجاست به چیزی سخت و صیقلی مانند شمشیر، آینه و امثال آن برسد: با ساییدن پاک می‌شود.

خواه آن نجاست تر باشد یا خشک؛ زیرا چیزی از نجاست در اجزای آن نفوذ نمی‌کند و ظاهر آن با مسح کردن و ساییدن پاک می‌شود». پایان کلام.

دسوقی مالکی در حاشیهٔ خود بر الشرح الکبیر (۱/ ۷۷) چنین گفته است: «خلاصه اینکه هر جسم سخت و صیقلی ـ مانند شمشیر و امثال آن ـ که احتمال می‌رود با شستن خراب شود، اگر خون مباح به آن برسد، هرچند زیاد باشد، برای جلوگیری از آسیب دیدن با شستشو، مورد عفو است [نیازی به شستنش نیست و پاک کردنش با مسح کافی است]». پایان کلام.

نووی رحمه الله در المجموع (۲/ ۵۹۹) گفته است: «اگر نجاست به چیزی صیقلی مانند شمشیر، کارد، آینه و امثال آن برسد، با مسح کردن پاک نمی‌شود و مانند بقیهٔ اشیا، جز با شستن پاک نمی‌گردد و احمد و داود نیز همین را گفته‌اند. مالک و ابوحنیفه گفته‌اند: با مسح کردن پاک می‌شود». پایان کلام.

شیخ ابن‌عثیمین گفته است:

«آنچه از بین بردن نجاست آن با مالیدن ممکن است، و آن در صورتی است که صیقلی باشد مانند آینه و شمشیر، و چنین چیزی نجاست را به خود جذب نمی‌کند؛ پس قول صحیح این است که با مالیدن پاک می‌شود.

بنابراین اگر آینه‌ای نجس شود، سپس آن را بمالی تا جایی که کاملاً شفاف شود و هیچ آلودگی در آن نباشد، پاک می‌گردد». پایان کلام از «الشرح الممتع» (۱/۴۲۶).

دوم:

اگر نجاست به تشک‌ها و فرش‌های بزرگ ـ مانند قالی و امثال آن ـ برسد، پاک کردن آن‌ها با ریختن آب بر محل نجس انجام می‌شود تا جایی که آب بر نجاست چیره شود؛ سپس آب نجس را با اسفنج یا ابزار دیگر جمع می‌کند. اگر نجاست با این کار از بین رفت و اثری از آن نماند، مقصود حاصل شده است؛ اما اگر از بین نرفت، شستشو را بار دوم و سوم تکرار می‌کند تا به از بین رفتن آن اطمینان یابد. معیاری برای اینکه حجم آب حتماً سه برابر نجاست یا غیر آن باشد وجود ندارد.

تا زمانی که نجاست از بین رفته باشد، فشردن یا مالیدن آن واجب نیست.

سوم:

در شرع برای شستن نجاست تعداد دفعات مشخصی نیامده است، مگر دربارۀ نجاست سگ که باید هفت بار شسته شود و یک بار آن با خاک باشد. اما برای دیگر نجاست‌ها تعداد مشخصی شرط نیست؛ بلکه واجب است تا زمان از بین رفتن نجاست شسته شوند، حتی اگر با یک بار شستن پاک گردد.

چهارم:

ملاک در آبی که نجاست با آن از بین می‌رود این است که مقدار آن زیاد باشد، به گونه‌ای که نجاست را کاملاً بزداید و اثری از رنگ یا بو باقی نماند، بدون اینکه مقدار مشخصی برای آب تعیین شده باشد.

ابن قدامه رحمه الله در «المغنی» (۱/۷۵) دربارۀ پاک کردن نجاست غیر از سگ و خوک، در این باره که آیا تعداد دفعات شستشو در آن واجب است یا خیر، می‌گوید: «در این باره دو روایت ـ یعنی از امام احمد ـ وجود دارد؛ نخست: تعداد دفعات واجب است، به قیاس از نجاست سگ... و دوم: تعداد دفعات واجب نیست، بلکه ریختن آب زیاد بدون تعداد دفعات مشخص کفایت می‌کند تا جایی که عین نجاست از بین برود؛ و این قول شافعی است». پایان نقل قول.

ما پس از جستجو به قولی از هیچ‌یک از علما برنخوردیم که بگوید حجم آب باید سه برابر نجاست باشد؛ بلکه ظاهراً این مقدار کافی نیست و نجاست بر این مقدار آب اثر گذاشته و آن را تغییر می‌دهد.

آنچه یافتیم این است که برخی علما برای پاک کردن زمین از نجاست شرط کرده‌اند که آب باید هفت برابر نجاست باشد. این قول از قول قبلی به حقیقت نزدیک‌تر است، هرچند این هم ضعیف است و دلیلی بر صحت آن سراغ نداریم.

نووی رحمه الله می‌گوید: «واجب در از بین بردن نجاست مایع از زمین، ریختن آب زیاد است به گونه‌ای که نجاست در آن مستهلک [ناپدید] شود... در این باره دیدگاه دیگری هم هست که شرط است آبِ ریخته شده هفت برابر ادرار باشد... اما این دیدگاهی ضعیف است و مذهب همان قول نخست است». پایان کلام از «المجموع» (۲/۶۱۱).

بنابراین، ملاک این است که آب به مقداری باشد که نجاست را از بین ببرد، بدون اینکه حجم دقیقی برای آن تعیین شده باشد.

پنجم:

دیدگاه راجح علما این است که اگر نجاست در آب بیفتد، آب نجس نمی‌شود مگر آنکه تغییر کند؛ مثلاً رنگ یا بوی آن

دگرگون شود.

این مذهب مالکی‌ها و روایتی از امام احمد است؛ شیخ‌الاسلام ابن‌تیمیه و شاگردش ابن‌قیم آن را ترجیح داده‌اند و بسیاری از معاصران مانند شیخ ابن‌باز، ابن‌عثیمین و علمای انجمن دائمی فتوا نیز همین نظر را برگزیده‌اند.

بر این اساس، اگر لباس‌های نجس را در وان حمام بگذارید و آب وان تغییر نکند، آن آب همچنان پاک می‌ماند و نجس نمی‌شود؛ اما اگر رنگ یا بوی آن به سبب نجاست تغییر کند، نجس می‌شود.

با این حال، در صورت امکان شایسته است که لباس‌های نجس در وان گذاشته نشوند؛ بلکه ابتدا نجاست از روی آن‌ها شسته شود یا آب روی آن‌ها ریخته شود تا جلوی وسواس گرفته شود و به نظر علمایی که این آب را نجس می‌دانند نیز عمل شده باشد.

ششم:

اگر لباس نجس در ماشین لباسشویی شسته شود و اثر نجاست از آن پاک گردد، آن لباس پاک شده است.

هفتم:

دربارهٔ شوینده‌ها و اینکه آیا از منشأ حیوانی نجس گرفته شده‌اند یا خیر، موضوع دارای تفصیل است:

اگر منشأ این شوینده‌ها حیوانات نجس باشد، اما پس از تولید و فرآوری به مادهٔ دیگری تبدیل شده باشند که در ویژگی‌ها و خواص با آن عین نجس تفاوت دارد [استحاله شده باشند]، استفاده از آن‌ها و پاکیزگی با آن‌ها اشکالی ندارد.

اما اگر به طور کامل دگرگون نشده باشند و همچنان بخشی از ویژگی‌ها و خواص عین نجس را حفظ کرده باشند، استفاده از آن‌ها جایز نیست؛ زیرا بخشی از همان عین نجس به شمار می‌روند.

تا زمانی که به وجود این نجاست‌ها یقین نداریم، اصل در این محصولات بر پاکی و حلال بودن است؛ و نباید راه را برای وسواس، شک و تکلف باز کرد.

معمولاً آنچه از مردار یا مانند آن از حیوانات حرام‌گوشت مشتق می‌شود، از حالت اولیهٔ خود دگرگون شده و با این استحاله پاک گشته است؛ به همین دلیل، ما بدون توجه به این احتمالات از آن‌ها استفاده می‌کنیم.

والله اعلم.